

Ondskapens banalitet

- Hva er årsakene til at soldatene i My Lai-massakren i 1968 gikk fra å være vanlige soldater til å bli masse mordere?

Kadett Martin Borg

KRIGSSKOLEN

Bachelor i militære studier, ledelse og landmakt

Krigsskolen

Høst 2013

Antall ord: 9373

0. FORORD

Det har vært en givende og interessant erfaring i å skrive bacheloroppgave. Jeg ønsker først og fremst å rette en takk til min veileder gjennom bachelorperioden, førsteamanuensis Anne Thelle. Hun har bidratt med gode tilbakemeldinger gjennom hele perioden og hele tiden hjulpet til med å utvikle oppgaven til det bedre. Videre ønsker jeg å rette en takk til major Per Krogdahl for inspirasjon til oppgaven, samt for deling av høyst relevante kilder til deler av min oppgave. Avslutningsvis ønsker jeg å sende en takknemlig hilsen til bibliotekar ved Krigsskolen, Rita Hansen, for uvurderlig innhenting av bøker og litteratur.

Martin Borg

Kadett

Kull Eriksen 2011-14

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	4
1.1. PROBLEMSTILLING	4
1.2. BAKGRUNN	4
1.3. AVGREN斯NINGER	5
1.4. BEGREPSAVKLARING	6
2. METODE	7
2.1. BAKGRUNN FOR VALGT HENDELSE	7
2.2. VALG AV METODE OG METODEKRITIKK	7
2.3. VALG AV KILDER OG KILDEKRITIKK	8
3. TEORI	12
3.1. MAKT	12
3.2. GRUPPESAMHOLD OG GRUPPEKONFORMITET	13
3.3. LYDIGHET TIL AUTORITETER	15
3.4. DEHUMANISERING	17
4. DRØFTING	19
4.1. MY LAI-MASSAKREN	19
4.2. Hva er årsakene til at soldatene i My Lai-massakren i 1968 gikk fra å være vanlige soldater til å bli masse mordere?	20
4.2.1. <i>Grppesamhold og gruppekonformitet</i>	20
4.2.1.1. Delkonklusjon	23
4.2.2. <i>Lydighet til autoriteter</i>	23
4.2.2.1. Delkonklusjon	26
4.2.3. <i>Dehumanisering</i>	26
4.2.3.1. Delkonklusjon	28
5. KONKLUSJON	29
6. KILDELISTE	31

1 INNLEDNING

'(...) I knew that after we got in there and didn't meet resistance, that the mission should have been stopped.' (Hersh, 1970, s 185)

Sitatet er hentet fra soldaten Charles West, som var en del av Charlie-kompaniet som drepte mange hundre mennesker i løpet av bare få timer under My Lai-massakren. En annen geværsoldat fra det samme kompaniet ved navn Varnardo Simpson har i et intervju i etterkant sagt følgende: "Jeg visste ikke at jeg hadde det i meg" (Bilton & Sim, 1989, tid 18:55). Begge reflekterer over hvordan de kunne gjøre det de gjorde. En kan spørre seg: Hvorfor bidro de ikke til å stoppe skytingen?

1.1 Problemstilling

Denne oppgaven er et forsøk på å forstå og forklare hvorfor soldatene i kompani Charlie gjorde som de gjorde i My Lai, og er således en tolkning av det som faktisk skjedde. Årsakene som blir belyst i oppgaven er et utvalg av flere mulige årsaker, etter bedømmelse av de forklaringer som er gitt gjennom historien. En må derfor ha i bakhodet at det finnes andre årsaker som kunne vært aktuelle å diskutere. Dette bunner ut i følgende problemstilling for oppgaven:

Hva er årsakene til at soldatene i My Lai-massakren i 1968 gikk fra å være vanlige soldater til å bli masse mordere?

1.2 Bakgrunn

At tilsynelatende normale soldater plutselig kan omformes til rene drapsmaskiner, kan oppleves som veldig uforståelig. Den tyske filosofen Hannah Arendt prøvde å forstå seg på den tyske nazisten Adolf Eichmann, som ble straffet for sine grusomme handlinger mot jødene etter 2.verdenskrig. I rettsaken mot han i etterkant hevdet Eichmann at han ikke kunne forstå hvorfor han skulle bli dømt, da han selv mente han bare var offer for en gal avgjørelse (Welzer, 2013, s 34-37; 235-236).

Tittelen på denne oppgaven har opphav i nettopp Arendts studier av Eichmann, hvor hun i sin bok *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil* (1963) introduserte begrepet "ondskapens banalitet". Ondskapens banalitet handler kort om hvordan ondskapen kan rive

tak i oss vanlige mennesker, og gjøre at vi handler slik *vi selv* anser som normalt, men som egentlig er galt. Ondskapens banaliteter påvirker oss til å utføre kriminelle handlinger uten bakenforliggende moralske og etiske vurderinger, noe som gjør at selv vanlige mennesker kan begå gale handlinger (Welzer, 2013, s 11; 36-37; 235-236).

Ondskapens banaliteter fulgte også soldatene i My Lai-massakren. Massakren var et amerikansk angrep på den lille landsbyen My Lai under Vietnamkrigen 16.mars 1968, hvor opptil 500 mennesker ble drept. De drepte besto av sivile mennesker, alt fra spedbarn, kvinner og eldre. Bakgrunnen for angrepet var at amerikanerne anslo at byen var tilholdssted for noe som kunne likne et hovedkvarter for deler av fienden Vietcong (VC) (Hersh, 1970).

Tatt i betraktning at alle mennesker er ulike, var ikke soldatene i kompani Charlie noe annerledes enn andre soldater i andre kompanier og bataljoner i Vietnam på den tiden. Kompani Charlie ble karakterisert som et godt tverrsnitt av den amerikanske befolkningen, og soldatene var å anse som helt vanlige mennesker (Bilton & Sim, 1989, tid 05:15).

Hensikten med oppgaven er å belyse årsaker til at tilsynelatende normale soldater plutselig kan bli drapsmaskiner i en gitt kontekst. Jødeutryddelsene og massedrapene under 2.verdenskrig er et eksempel på hvordan mennesker nærmest blir manipulert til å tro at å drepe sivile og ikke-stridende mennesker er rett. Massakren i Haditha i 2005 under Irak-krigen er en annen og nyere hendelse, der 24 uskyldige sivile ble drept av en amerikansk patrulje. I begge tilfeller ser man flere likhetstrekk til My Lai-massakren. Poenget er at dette har skjedd før, det kan skje med soldater den dag i dag, og det er også noe som vil kunne skje i fremtiden. Oppgaven søker derfor å tolke hva som ligger til grunn for at slike hendelser kan forekomme.

1.3 Avgrensninger

Oppgaven er avgrenset til å omhandle den drøye fire timer lange massakren i My Lai i Vietnamkrigen. Begrepet ”soldatene” i problemstillingen konsentrerer seg i hovedsak om soldatene som var under kommando av løytnant William Calley som del av kompani Charlie i bataljonstridsgruppen Task Force Barker. Videre er det en bevisst handling å ikke sammenligne flere hendelser hvor masse mord har foregått, da konteksten og rammebetingelsene rundt disse kan være veldig ulike. Det trekkes dog paralleller fra andre

hendelser i historien lignendes My Lai-massakren. Da det finnes mange mulige årsaker som kan besvare problemstillingen, er oppgaven begrenset til å se på faktorene (1) gruppesamhold og gruppekonformitet, (2) lydighet til autoriteter og (3) dehumanisering som årsaker.

1.4 Begrepsavklaring

Vanlig soldat: En soldat er en person som tjener krigsmakten mot betaling, fra menig til general (Store Norske Leksikon på nett (SNL), 2013). I denne oppgaven er en vanlig soldat å regne som en person som har fått utdanning fra en militær skole/avdeling fra USA. Alle soldatene i kompani Charlie hadde fått opplæring og gjennomgått god utdanning på forhånd. Flesteparten av disse kom fra respekterte Fort Benning¹ og var å anse som vanlige mennesker (Bilton & Sim, 1989).

Massemorder(e): En massemorder kan defineres som en eller flere personer som dreper flere mennesker innenfor et kort tidsrom (SNL, 2013). I denne oppgaven blir soldatene som var under kommando av Calley å regne som massemordere, som følge av slaktingen av innbyggerne de begikk i My Lai basert på en uetisk og forkastelig ordre ovenfra.

¹ Fort Benning utdanner fleksible, trente, tilpasningsdyktige og klare soldater og ledere i den amerikanske hæren, samt at de utvikler fremtidens krav til den enkelte soldat (Utdrag av deres oppdrag fra deres hjemmesider, hentet 25.11.13 <http://www.army.mil/info/organization/benning>)

2 METODE

For å finne svar på problemstillingen min er valg av riktig metode helt essensielt. Denne oppgaven inngår i kategorien for samfunnsvitenskapelig metode, da det kreves at man samler inn, analyserer og tolker informasjon og data om hendelsen som er valgt ved My Lai-massakren (Johannessen, Tufte & Kristoffersen, 2010, s 29). Intensjonen med dette kapittelet er å vise til at oppgaven fremstår som valid og troverdig.

2.1 Bakgrunn for valgt hendelse (My Lai)

Bakgrunnen for at My Lai-massakren er valgt er først og fremst forfatteren av denne oppgaven sin fascinasjon og interesse for hendelsene som utspilte seg der. I tillegg har den stor overføringsverdi til i dag og er således svært relevant. Det er flere lignende hendelser som kunne vært aktuelle å velge, som for eksempel hendelser under 2.verdenskrig, folkemordet i Rwanda 1994, Abu Ghraib-hendelsene i 2003 og massakren i Haditha 2005. Sistnevnte var lenge med som en del av problemstillingen, men sammenlignet med My Lai-massakren var det mindre dokumentasjon og forskning tilgjengelig. Oppgaven kunne også blitt overfladisk dersom oppgaven hadde valgt å fokusere på flere hendelser, og ikke fått den nødvendige dybden som behøves.

2.2 Valg av metode og metodekritikk

I denne oppgaven er dokumentstudium valgt for å besvare problemstillingen.

Dokumentstudier faller innenfor en kvalitativ metode, som skiller seg fra kvantitativ metode ved at man undersøker fenomener i dybden (Johannessen et.al., 2010, s 31). Fenomenet i denne oppgaven er My Lai-massakren og årsakene som lå til grunn for at soldatene handlet som de gjorde. For å forstå dette fordres det en god helhetsoversikt over temaet. Det kreves derfor forståelse, dyp analyse og tolkning av mange ulike bøker og litteratur, såkalt sekundærdata (Jacobsen, 2005). Dette gjør oppgaven til et dokumentstudium. Videre har oppgaven en deduktiv tilnærming, da denne oppgaven baserer seg på utledninger gjort av allerede eksisterende kunnskap (Moses & Knutsen 2007 referert i Høiback & Ydstebø 2012, s 57).

Teorikapittelet i oppgaven skal danne grunnlag for drøftingskapittelet. Teorikapittelet er avgrenset til å gjelde faktorene (1) gruppesamhold og gruppekonformitet (2) lydighet til autoriteter og (3) dehumanisering, med begrepet makt som overordnet faktor for alle tre.

Teoridelen bygger på funn og resultater fra anerkjente eksperimenter og forskning som er gjort innenfor de tre faktorene.

Drøftingskapittelet er delt inn på samme måte som teorikapittelet, hvor de tre faktorene blir drøftet opp mot det som skjedde i My Lai-massakren. Dette er med på å sikre en rød tråd mellom teori- og drøftingskapittelet. I drøftingskapittelet vil ikke selve funnene til Milgram, Asch, Zimbardo m.m. bli drøftet, men ser på hvorvidt disse kan brukes som belegg for årsakene til at soldatene gjorde som de gjorde i My Lai.

Dokumentstudium som metode gir mange fordeler, men også noen ulemper. En kritisk side av metoden er at vi som lesere kan fortolke og forstå meningen i en tekst annerledes enn det den var ment til og leses. Vi kan tolke teksten slik vi vil og ikke nødvendigvis slik forfatteren ønsker at teksten skal fremstå. Våre egne perspektiver og forforståelser kan også være med på å påvirke utvalget som er gjort av litteratur (Gleerup, 2004, s 93).

I et dokumentstudium er man dessuten nødt til å gjøre et utvalg av kilder. På bakgrunn av at oppgaven skal få den nødvendige dybden på temaet, har det vært nødvendig å ekskludere litteratur som ellers kunne vært interessant for problemstillingen. På den måten kan det derfor være bøker og artikler som kunne vært relevant for teori- og drøftingskapitlene, men som ikke er tatt med (Jacobsen, 2005, s 180).

En annen kritisk side er tilgangen til primærkilder i dette dokumentstudiet, da man i en slik metode ofte må benytte seg av sekundærkilder. Dette kan medføre at sekundærkildene er oversatt og tolket gjennom flere ledd, noe som gjør at forforståelsen til primærkilden kan bli misforstått (Rønnfeldt, 2005, s 37-38).

2.3 Valg av kilder og kildekritikk

Kilder er vesentlig i et dokumentstudium, men begrensningen av tid gjør at man må gjøre et utvalg av kilder og tilslutt å godta de kildene man har valgt. Kildene som er valgt ut i denne oppgaven tar utgangspunkt i *Krigsskolens formelle krav for oppgaveskrivning* sine fire kriterier; troverdighet, objektivitet, nøyaktighet og egnethet (2009, s 13-15). Det er ønskelig at en kilde oppfyller alle disse kriteriene, men det er ikke alltid slik virkeligheten er.

Primærkildene som er brukt i denne oppgaven baserer seg hovedsakelig på bøker utgitt av troverdige forlag. Dette gjør oppgaven mer valid og troverdig. Bøker har den store fordel at de er kvalitetssikret gjennom flere ledd før de gis ut til det offentlige (Krigsskolen, 2009, s 14). I drøftingskapittelet er i tillegg en tv-dokumentar av My Lai-massakren brukt som primærkilde. Som et supplement til bøkene er to fagfellevurderte² vitenskapelige artikler brukt i oppgaven.

I teorikapittelet er eksperimentene til Stanley Milgram, Solomon Eliot Asch, Muzafer & Carolyn Sherif og Phillip Zimbardo brukt som primærkilder. I tillegg til dette er forskning gjort av Nick Haslam og Kranss, Kaplan & Kranss brukt. Alle er de å anse som eksperter på sitt fagområde, og alle har høy utdanning å vise til. Resultatene og funnene deres er dessuten brukt i mange ulike sammenhenger for å forklare sosiale virkeligheter innenfor deres fagområde.

Med utgangspunkt i de tre hovedfaktorene som er valgt ut i forhold til problemstillingen i oppgaven, er Aschs studier i *Social Psychology* (1952) valgt til å forklare teorier rundt gruppesamhold og gruppekonformitet. Sherif & Sherif (1956) gjorde eksperimenter knyttet til samme tema, og er med på å styrke Aschs funn. Til faktoren om lydighet til autoriteter er *Milgrams* eksperiment *Obedience to Authority* (1974) valgt primært. Kranss, Kaplan og Kranss (Shalit, 1988) er med sin forskning med på å støtte opp under Milgrams funn. I den siste faktoren om dehumanisering er Phillip Zimbardos eksperiment *Stanford Prison Experiment* fra 1971 valgt sammen med forskning gjort av Nick Haslam (2006). Det at det er to forskjellige kilder knyttet til hver faktor, gjør at funnene og resultatene som er oppdrevet kvalitetssikres bedre.

I drøftingskapittelet er Seymour M. Hersh sin bok *My Lai 4 – A Report on the Massacre and its Aftermath* (1970), og en tv-dokumentar av Yorkshire Television fra 1989 laget av Michael Bilton og Kevin Sim, som senere er gjengitt av Norsk Rikskringkasting (NRK), helt sentrale. I tillegg er boken *An Intimate History of Killing – Face to Face Killing in 20th Century Warfare* (1999) skrevet av Joanna Bourke vært brukt som primærkilde. Disse to bøkene og dokumentaren gir et meget godt bilde av hva som skjedde i My Lai 16.mars 1968.

² Fagfellevurdering, eller såkalt ”peer-reviewed”, vil si at dokumentet eller artikkelen er gjennomgått av flere instanser og eksperter på fagområdet, før den er publisert offentlig. Dette er med på å styrke og øke reliabilitet og validitet på teksten (Krigsskolen, 2009, s 14).

Hersh var blant de aller første til å rapportere om My Lai-massakren, og ble brått veldig kjent for sin avsløring av massakren til det offentlige. I hans bok *My Lai 4* fra 1970 er det gjort mange intervjuer av amerikanske soldater som deltok i massakren. Soldatene er mange ganger sitert med direkte sitater, som er helt uvurderlig for denne oppgaven i forhold til å forstå hvilke årsaker som lå bak deres grusomme handlinger. Hersh sin bok er dessuten publisert kun to år etter massakren, og er således knyttet tett opp til konteksten hendelsen utspant seg i. Bourke (1999) supplerer Hersh med flere direkte sitater fra lignendes intervjuer av amerikanske veteraner fra massakren.

Sammen med bøkene til Hersh og Bourke, er tv-dokumentaren til Bilton og Sim brukt nøye og aktivt. I dokumentaren kan man se intervjuene av flere amerikanske soldater fra massakren med egne øyne, og kan på den måten se hvordan følelser og andre inntrykk påvirker dem i intervjuene. Deres ærlighet og åpenhet er helt sentrale i besvarelsen av denne oppgaves problemstilling. Sitater fra de menneskene som faktisk deltok i massakren, styrker og øker oppgavens troverdighet.

En kritisk side med ved valg av kilder til drøftingskapittelet, er at det kun er et utvalg av soldater som uttaler seg. I My Lai-massakren var det mange flere soldater som var under løytnant William Calleys kommando enn det som kommer frem av sitatene som er valgt ut. En annen kritisk side er at alle intervjuene er på en eller annen måte styrt fra de som har intervjuet, som igjen kan ha egne personlige agendaer og mål med intervjuene. Intervjuobjektene er dessuten soldater som selv deltok i massakren. Deres sitater og historier er derfor preget av egne subjektive erfaringer, og de har alle sin tolkning av det som skjedde. Oppgaven har også den svakhet at den ikke vil få et dypt innblikk fra de sivile overlevende fra massakren, da det av naturlige årsaker knapt finnes intervjuer av disse. Det er derfor ekstra viktig for meg å sette meg inn i den konteksten som intervjuene er gjort i (Jacobsen, 2005, s 166).

Utover de overnevnte kildene er oppgaven inspirert av en semesteroppgave skrevet på engelsk fra 2007 med tittelen *Why My Lai?*. Denne er skrevet av en gruppe danske studenter ved Roskilde Universitet, som kan minne mye om en godt skrevet masteroppgave uten at forfatteren av denne oppgaven selv kan bekrefte dette. I tillegg har major Per Krogdahls

masteroppgave ved Krigsskolen *Påvirkning og innflytelse i organisasjoner (2011)* også gitt impulser og idéer, men ingen av oppgavene er brukt som direkte kilder i min oppgave.

3 TEORI

Teori er noe som ”...bidrar til å forenkle og skape orden i komplekse virkeligheter” (Johannessen et.al., 2010, s 406). My Lai-massakren er en slik kompleks virkelighet. For å ha grunnlag til å kunne drøfte årsaker til at soldatene i My Lai gjorde som de gjorde, er det viktig å redegjøre for teorier rundt dette. Teorigrunnlaget er avgrenset til å omfatte tre faktorer som anses som svært sentrale for massakren; (1) gruppesamhold og gruppekonformitet (2) lydighet til autoriteter og (3) dehumanisering. Faktorene handler mye om påvirkning og innflytelse, som det definitivt er mye av i strid. Disse tre faktorene vil dessuten ofte, om ikke alltid, spille en sentral rolle når en militær gruppe er i kamp mot fienden. Begrepet makt anses i tillegg som et viktig aspekt opp mot disse tre, og er kort tatt hånd om innledningsvis.

3.1 Makt

Power is the probability that one actor within a social relationship will be in a position to carry out his own will despite resistance (...). (Weber, 1978, s 53)

Makt spiller inn som en uunngåelig faktor hvor mennesker samarbeider, slik som under operasjonen i My Lai. Jan Ketil Arnulf definerer makt som ” evnen til å få andre til å gjøre som en selv vil”. Dette gjelder uavhengig om de såkalte ”andre” vil eller ei (Arnulf, 2012, s 8). Adolf Hitler er et eksempel på en leder som hadde enorm makt i Nazi-Tyskland både før og under 2.verdenskrig. Det samme kan sies om foreldre, som på flere områder har makt over sine egne barn. Barna styres ofte av påvirkningen og innflytelsen fra foreldrene deres, og gjør det de ber dem om å gjøre. En direktør i en anerkjent bank i eksempelvis Norge har også mye makt, og er dessuten helt avhengig av å ha den for å kunne lede over noe eller noen.

Eksemplene viser at makt står som en sentral faktor i forholdet mellom mennesker, som vanskelig kan overses i situasjoner som massakren i My Lai i 1968.

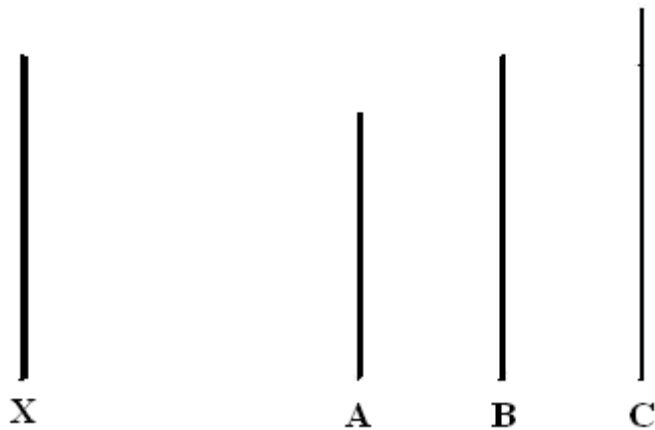
3.2 Gruppesamhold og gruppekonformitet

In military writings on unit cohesion, one consistently finds the assertion that the bonds combat soldiers form with one another are stronger than the bonds most men have with their wives. (Richard Gabriel referert i Dave Grossman, 2009, s 149)

Det er ingen tvil om at grupper påvirker et individ. Grossman vier et helt kapittel i sin bok *On Killing* til påstanden om at det ikke er individet som dreper i strid, men at det er gruppen (2009, s 149). Alle har vi kjent på det såkalte ”gruppepresset” som fort kan oppstå i en gruppe. En gruppe kan variere i størrelse og kan være en tropp eller et kompani. Sosialpsykologen Donelson Forsyth definerer en gruppe som to eller flere individer som er knyttet til hverandre over tid med felles interesser (2010, s 2-4).

Begreper som gruppesamhold og gruppekonformitet er helt sentrale innenfor grupper. Gruppesamhold handler om ”... medlemmenes grad av binding til gruppen og tiltrekning til gruppen” ifølge Kaufmann & Kaufmann (2009, s 253). Gruppekonformitet kan minne mye om gruppesamhold og bygger således på det. Nyanseforskjellen ligger i at gruppekonformitet handler mer om påvirkning og innflytelse innad i gruppen. Konformitet er kort og konsist hvorvidt man endrer sin mening eller handling til det resten av gruppen mener innenfor gruppens normer (Forsyth, 2010, s 179). Her kommer ofte det velkjente ”gruppepresset” inn som et element. I alle grupper vil det alltid være en eller annen form for samhold mellom medlemmene, og gruppekonformiteten vil veldig ofte slå inn blant gruppemedlemmene. Dette så vi i My Lai-massakren med soldatene som var under løytnant Calleys kommando 16.mars 1968, som vil bli behandlet i drøftingskapittelet.

Hva gjelder gruppekonformitet er det ikke til å unngå å nevne en av skaperne innenfor sosialpsykologi, den amerikanske psykologen Solomon Eliot Asch. Hans eksperiment innen gruppekonformitet handlet om hvor stor påvirkning gruppen har på individene i gruppen. På figuren under ser man en typisk oppgave som ble gitt til medlemmene av gruppen.

Figur 1: Skisse av Solomon Aschs eksperiment (Social Psychology, Asch 1952)

Oppgaven til gruppemedlemmene var å fastslå hvilken linje (A, B eller C) som passet best med standardlinjen X. Svaret er enkelt, da det er innlysende at B samsvarer best med X i denne oppgaven. Gruppene bestod av mellom syv og ni personer. Sitter man og ser på figuren ene og alene, er det lett å komme med riktig svar B. Men hva skjer når du sitter i samme rom med syv andre og alle andre i gruppen svarer A? I eksperimentet til Asch var alle personene i gruppen utenom én, instruert og gitt oppgaver på forhånd hvor de bevisst skulle svare feil. Det ene unntaket, altså selve forsøkspersonen, visste ingenting og anså seg som et vanlig gruppemedlem.

Resultatene av eksperimentet var oppsiktsvekkende, og heller ikke noe Asch hadde sett for seg på forhånd. Når alle utenom forsøkspersonen sa feil svar, ble forsøkspersonen fort veldig usikker. Dette gjorde at hele 76,4 % av forsøkspersonene gav etter minimum en gang, og sa det svaret som *gruppen svarte*. Kun 24 % holdt fast ved sitt svar, som var det riktige. 11 % av forsøkspersonene gav etter for gruppens mening minimum ti ganger, noe som er å anse som meget forbausende (Asch, 1952 referert i Forsyth, 2010, s 179-181).

I tillegg til Asch har den tyrkisk-amerikanske psykologen Muzafer Sherif sammen med hans kone Carolyn Sherif, utført et lignende eksperiment om grupper over tid. Eksperimentene fant sted flere sommere tidlig på 50-tallet, hvor barn ferdet på ferieleirer. Deres eksperimenter beviste at desto større usikkerhet det var blant gruppens medlemmer i kombinasjon med fremmede situasjoner, ville gruppens enighet med hverandre komme raskere og være sterkere (Sherif & Sherif 1956, referert i Forsyth 2010, s 123).

I både Asch og Sherif & Sherif sine eksperimenter ser man hvor mye makt gruppen som helhet har. Når alle bortsett fra en har lik mening, viser gruppekonformiteten seg ved at flertallet i en gruppe har stor betydning for at mindretallet endrer standpunkt til gruppens. Eksempler på slik gruppesamhold og gruppekonformitet har man sett gjennom historien. En kritisk side ved begge eksperimentene er at de er gjort innenfor gitte rammer og i trygge og rolige omgivelser, som står i kontrast med omgivelsene og konteksten i My Lai-massakren.

3.3 Lydighet til autoriteter

Calley told Grzesik to gather his team to do the job. 'I really believe he expected me to do it,' Grzesik said later, with some amazement. Calley asked him again and Grzesik again refused. The lieutenant then angrily ordered him to take his team and help burn the hootches. Grzesik headed for the hamlet plaza.

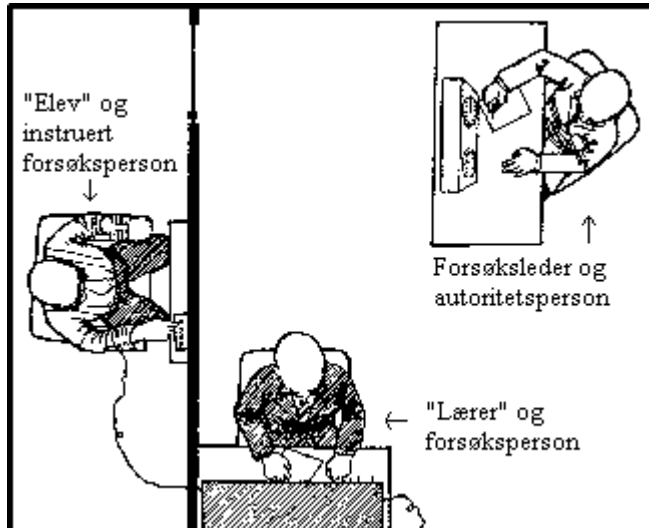
- Lt. Calley beordrer hans underordnede Ronald Grzesik under My Lai-massakren (Hersh, 1970, s 66)

Som soldat er det helt normalt å adlyde ordrer. Som i sitatet over er soldat Grzesik veldig imot sin ordre fra sin troppssjef, men velger tilslutt å være lydige mot sin autoritet, løytnant Calley. Som soldater blir vi lært til å adlyde og gjennomføre ordrer som blir gitt. På en annen side lærer vi også å stille spørsmål og i ytterste konsekvens nekte å utføre en ordre, dersom den er uetisk og uforsvarlig. Lydighet blir definert av Kelman og Hamilton (1989) som at man retter seg for et gitt krav fra en autoritet som anses som anerkjent (Eid og Johnsen, 2006, s 144). En autoritet blir definert som ”enkeltpersoners rett til å foreta beslutninger som angår styringen” (Arnulf, 2012, s 9).

Som med eksperimentene til Asch og Sherif om gruppesamhold og gruppekonformitet, er det på samme måte umulig å omgå Aschs tidligere assistent Stanley Milgram når det kommer til lydighet til autoriteter. Den amerikanske sosialpsykologen gjennomførte et eksperiment som omhandlet nettopp dette (*Obedience to authority*, 1974).

Beskrivelsene av eksperimentet under er hentet fra Harald Welzer sin bok *Gjerningsmenn* (2013, s 104-106). Eksperimentet skulle se hvor langt helt normale mennesker kunne strekke seg, når han eller hun ble beordret til å utføre smerte på en annen person. Eksperimentet var inspirert av nazistenes krigshandlinger under 2.verdenskrig, og var et forsøk på å forstå deres grusomme gjerninger. Eksperimentet fant sted i to atskilte rom, hvor ”eleven” (forsøksperson)

satt i det ene og ”læreren” (forsøksperson) satt sammen med autoritetspersonen (forsøksleder) i det andre. ”Læreren” og ”eleven” kunne bare høre hverandre, men hadde ingen muligheter for å se hverandre.

Figur 2: Skisse av Stanley Milgrams eksperiment (Obedience to Authority, Milgram 1974)

”Eleven” var koblet til med kabler fra ”lærerens” apparat, som gav elektriske støt til ”eleven”. Kun ”eleven” var informert om eksperimentet og visste hva som skulle skje underveis. Under eksperimentet fikk ”eleven” spørsmål fra ”læreren” som skulle besvares. Hver gang han eller hun svarte feil, skulle vedkommende straffes. Straffen skulle gjennomføres av ”læreren” gjennom å gi elektriske støt til ”eleven”. Støtstyrken økte i samsvar med antall feilaktige svar, hvorav maksimal styrke var 450 volt.

Det interessante var å se hvor langt ”læreren” var villig til å gå og hvor mye smerte han var villig til å gi sin ”elev”. Forsøkslederen som satt i samme rom som ”læreren” hadde ingen formell makt, men fungerte som en autoritet forkledt i vitenskapelig antrekk og med tilsynelatende ekspertmakt på temaet. Forsøkslederen kom stadig med autoritære oppfordringer til ”læreren” om å fortsette eksperimentet, i situasjoner hvor ”læreren” var usikker og ba om å stoppe. Resultatene av eksperimentet var særdeles oppsiktsvekkende. Hele 65 % av forsøkspersonene (”lærerne”) valgte å være lojal og lydige mot autoritetens oppfordringer og til eksperimentets siste slutt, selv om dette medførte at de måtte gi støt på høyeste dose på 450 volt til ”eleven” (Welzer 2013, s 104-106).

Å være lydige mot sine autoriteter er blitt forsket på av flere. Kranss, Kaplan og Kranss gjorde en studie av soldaters vilje til å ta liv, sett i lys av *når* de ville skutt mot fienden. Funnene av forskningen viste at studenter som aldri hadde vært i reel strid mot fienden, mente at de ville skutt når de selv ble skutt på. Dette sto i sterk kontrast med hva veteraner som hadde vært i strid tidligere mente, som svarte at ”det å bli fortalt til å skyte” var den viktigste faktoren for å åpne ild. Veteranene begrunnet dette med at en ordre fra en autoritetsperson gav dem struktur til når de skulle skyte, i en ellers ofte forvirrende kampsituasjon. I strid er det sjelden man har tid til å analysere og evaluere fienden, noe som gjør at man må stole på ordrene som blir gitt. I deres studie viste det seg at vedkommende som hadde autoritet over deg, hadde så stor makt og innflytelse til å kunne påvirke soldatene når de skulle skyte (Shalit, 1988, s 139-140).

3.4 Dehumanisering

‘...I wanted this boy to remain anonymous. I wanted to think of him not as a dead human being with a name, age and family, but as a dead enemy. That made everything easier.’

- Phillip Caputo, veteran fra Vietnamkrigen (Keen, 1986, s 26)

Dehumanisering kan defineres som et middel en soldat bruker for å rettferdiggjøre drap av motstanderen (Kelman, 1973, s 48). Dehumanisering oppstår når et individ eller en gruppe mennesker anser andre mennesker for ikke å være mennesker (Zimbardo, 2007, s 307). Vi umenneskeliggjør andre rett og slett. ”De andre” har ikke de samme følelsene, verdiene og hensiktene som det vi har med livet.

Dehumanisering har fulgt mennesker opp gjennom krigshistorien. Det finnes innen mange ulike domener, deriblant under trening av soldater, av ulike etnisiteter, i folkemord og i media for å nevne noen. Folkemordet i Rwanda i 1994 er et grusomt eksempel på hvor dehumanisering var høyst aktuelt, der folkegruppen ”tutsiene” ble kalt for insekter og andre krypdyr i mediene. Dehumanisering så vi også under holocaust og nazistenes regjeringstid, hvor jødene til de grader ble undertrykt og behandlet som alt annet enn mennesker. Hitler delte for eksempel folk inn i enten å være ”übermensch” eller ”untermensch” med førstnevnte som herskende part (Grossman, 2009, s 161). Vietnamkrigen er et annet eksempel på utstrakt bruk av dehumanisering, hvor fienden ble betraktet som blant annet ”gooks”, ”dinks” og ”slopes” - alle nedverdiggende ord om mennesker. En amerikansk soldat under Vietnamkrigen

hadde følgende motto påskrevet på hjelmen sin: ”*Kill a Gook for God*” (Zimbardo, 2007, s 222).

En av de ledende innenfor forskning på dehumanisering, professoren Nick Haslam, deler dehumanisering inn i animalistisk og mekanisk dehumanisering. Når man dehumaniserer på en animalistisk måte, blir mennesker sammenlignet med dyr, og fornedrer på den måten andre individer og/eller folkegrupper. Man ser på ”de andre” med avsky og mangel på fornuft. Mekanisk dehumanisering handler om å nekte å anerkjenne andres følelser, fjerne deres identitet, og man er således likegyldig til de man dehumaniserer. De som dehumaniserer kan ses på som maskiner uten empati. Eksempler på både animalistisk og mekanisk dehumanisering kan vi blant annet se i Vietnamkrigen og hendelser fra Abu Ghraib-fengselet i 2003 (Haslam, 2006).

I 1971 ble det såkalte Stanford Prison Experiment gjennomført i regi av sosialpsykologen Phillip Zimbardo, som tok for seg dehumanisering. Eksperimentet ble utført som et rollespill i et tilgjort fengsel, hvor en gruppe fungerte i roller som fangevoktere og den andre gruppen som fanger. Den eneste begrensningen som ble lagt var at det ikke var lov med fysisk vold. I dette eksperimentet tok det ikke lang tid før fangevokterne begynte å dehumanisere fangene. Fangene ble tidlig fratatt frihet til å gjøre ting, og det fortsatte med at de mistet privatlivet og identiteten deres. Fangene ble tvunget til å leve med andre fanger i små trange celler. Fangevokterne ble etter kort tid så besatt i sine roller, og endret atferd til å bli brutale og ekle med fangene. Fangenes følelser ble undertrykt og forvrengt, slik som Haslam (2006) beskriver som mekanisk dehumanisering. Eksperimentet skulle opprinnelig ha en varighet på 14 dager, men ble stoppet etter bare seks dager som følge av atferden til fangevokterne ovenfor fangene (Zimbardo, 2007, s 223; Forsyth, 2010, s 233).

Konklusjonene fra eksperimentet bekreftet også både funnene til Milgrams ”lydighet til autoriteter” og Aschs ”gruppekonformitet”. I ”fengselet” så man samme tendenser til at tilsynelatende normale mennesker kan begå onde handlinger, dersom en autoritetsperson forteller dem om å gjøre det innenfor en gitt kontekst. Det samme gjaldt for gruppekonformitet, da de to gruppene (1) fangene og (2) fangevokterne tilpasset seg sin gruppe og hva gruppen gjorde (Welzer, 2013, s 104).

4 DRØFTING

Dette kapittelet drøfter de tre faktorene som ble redegjort for i teorikapittelet opp mot det som skjedde i My Lai-massakren. Sitater og soldatenes egne beretninger fra hendelsen vil bli brukt som primærgrunnlag for drøftingen. Disse er beholdt i sin opprinnelige form på engelsk, i den hensikt å unngå å forandre betydningen av disse ved en eventuell oversettelse. Etter hver faktor vil det bli fattet en delkonklusjon, som vil danne grunnlag for hovedkonklusjonen og svar på problemstillingen i enden av oppgaven. Det er viktig å presisere at det ikke er selve teoriene som skal drøftes. Derimot er det hvorvidt disse kan brukes som understøttende belegg for årsakene, til at soldatene gikk fra å vanlige soldater til å bli masse mordere.

4.1 My Lai-massakren

My Lai er en del av Son My-provinsen³ og er liten landsby midt i Vietnam med omlag 700 innbyggere før massakren. My Lai var et forholdsvis ubeskrevet sted før My Lai-massakren ble kjent for verden. Tidlig om morgenen 16.mars 1968 ankom kompani Charlie My Lai-området, og startet sitt angrep på den lille landsbyen. Kompani Charlie bestod av helt vanlige soldater fra USA, hvor de aller fleste kom fra middelklassen. Bakgrunnen for angrepet var at amerikansk etterretning anså My Lai som et mulig hovedkvarter for fienden Vietcong. Ordren som ble gitt var å gjennomføre et såkalt ”search-and-destroy”-oppdrag, som innebefattet at hele byen skulle ryddes. Under angrepet ble opptil 500 mennesker drept⁴, i det som er omtalt å være en av verdens verste massakrer gjennom historien. Massakren av ubevæpnede sivile – alt fra barn, kvinner, menn og eldre – ble ledet under kommando av løytnant William Calley. Beskrivelsene av hvordan innbyggerne i My Lai ble drept, torturert og voldtatt er aldeles forferdelige og nærmest umenneskelige. Massakren ble stoppet av den amerikanske helikopterflygeren Hugh Thompson etter i overkant av fire timer, som gav et ultimatum til Calley og hans soldater. Resultatet var at Thompson landet mellom de amerikanske soldatene og de gjenværende innbyggerne, og skytingen og massakren opphørte. Massakren ble forsøkt holdt skjult for omverdenen, men ble kjent gjennom medier og rapporter et drøyt år senere (Hersh 1970; Welzer 2013, s 210-212; Zimbardo 2007, s 373-374; Bilton & Sim, 1989).

³ Son My-provinsen bestod av landsbyene My Lai og My Khe. (Zimbardo, 2007, s 474)

⁴ Antall drepte varierer mellom alt fra 350 til 504 mennesker. Vietnamesiske myndigheter har et høyere tall enn amerikanske myndigheter. For å nevne noen kilder som opererer med tall på antall drepte, kan vi blant annet nevne 450-500 mennesker (Hersh, 1970, s 75), 504 mennesker (Zimbardo, 2007, s 474 og Welzer, 2013, s 211) og Bourke med sitt anslag på rundt 500 mennesker (1999, s 160).

4.2 Hva er årsakene til at soldatene i My Lai-massakren i 1968 gikk fra å være vanlige soldater til å bli masse mordere?

Under vil faktorene som er valgt ut i denne oppgaven, (1) gruppesamhold og gruppekonformitet, (2) lydighet til autoriteter og (3) dehumanisering, bli drøftet hvorvidt de kan være med som årsaker og videre besvare problemstillingen.

4.2.1 Gruppesamhold og gruppekonformitet

'I ran there. I was the first to get there. I kicked her, and then I saw she was a woman, so I stopped. But some of the other guys kept on.'

- Soldat William Doherty sin beretning om en hendelse i My Lai-massakren (Hersh, 1970, s 36)

Den første faktoren som kan være med på å forklare hvorfor soldatene gjorde som de gjorde under massakren, er gruppesamhold og gruppekonformitet. Gruppen i denne sammenhengen er kompani Charlie, men mer spesifikt soldatene som var under løytnant Calley sin kommando. Soldaten Dennis I. Conti har i sin beskrivelse fra massakren gitt en god pekepinn på at gruppesamholdet og gruppekonformitet sto sterkt blant soldatene:

'(...)The majority of us expected to meet VC combat troops, but this did not turn out to be so. First we saw a few men running... and the next thing I knew we were shooting at everything. Everybody was just firing. After they got in the village, I guess you could say that the men were out of control.' (Hersh, 1970, s 51)

Uttrykk som "...we were shooting..." og "Everybody was just firing" vitner om en sterk tilhørighet til gruppen, og at nettopp dette var avgjørende for om man skjøt eller ikke. Dette støttes av funnene Muzafer og Carolyn Sherif gjorde i sine studier (Forsyth 2010, s 123). De fant ut at i fremmede situasjoner kombinert med stor usikkerhet, vil en gruppe konformere og komme raskere til en felles avgjørelse. "Search-and-destroy"-operasjonen på My Lai bar preg av mye usikkerhetsmomenter i et ukjent område. Flere bekrefter i tv-dokumentaren til Bilton & Sim (1989) at ordren som var gitt på forhånd, var kort sagt at det ikke skulle være noen igjen i landsbyen når operasjonen var ferdig. Når man i tillegg har en autoritet over gruppen som beordrer til å drepe, er det vanskelig å stå imot resten av gruppen og man blir en del av gjengen.

Et annet eksempel på at individene konformerte til gruppen, har bakgrunn i det sterke samholdet som ble utviklet blant soldatene. Når soldatene attpåtil befinner seg på andre siden av jordkloden, er det med disse menneskene man føler tilhørighet til. Soldat Michael Bernhardt eksemplifiserer dette med å si: "We were dropped ten thousand miles away and we felt close, that way, because there was no one else to feel close to" (Bilton & Sim, 1989, tid 06:25). Soldatene som var med i Charlie kompani kom fra mange forskjellige steder i USA, og hadde alle ulike bakgrunn. I løpet av tiden i kompaniet, med både treningen før og tiden i Vietnam, konformeres hver enkelt til *gruppens* verdier og normer. Bernhardt forteller:

'Killing a bunch of civilians in this way – babies, women, old men, people who were unarmed, helpless - it was wrong. Every American would know that, and yet this company sitting out here isolated in this one place didn't see it that way. (...) This group of people (...) What they thought was right, was right and what they thought was wrong, was wrong.' (Bilton & Sim, 1989, tid 34:38)

Det blir gruppen som vet best. Det gruppen definerer som riktig er riktig, og motsatt. I My Lai viste det seg å være svært vanskelig å stå imot ordrene som ble gitt og å stå mot gruppens handlinger.

Nok et eksempel på at gruppesamhold og gruppekonformitet bidro som årsak til soldatenes handlinger, har vi med soldaten Varnardo Simpson beretninger om massakren. Hans skildringer er brutale og han kan siteres på følgende:

'That day at My Lai I was personally responsible of killing between 20 and 25 people, 25 people, personally. From shooting them, to cutting their throats, to scalping them, to cutting of their hands, cutting of their tongues. I did that. (...) I just went, my mind just went. (...) but, a lot of people would do it, so I just followed suit. I just lost all sense of direction, of purpose. I just started killing any kind of way I could kill. It just came. I didn't know I had it in me. (...) And once you start it is very easy to keep on.' (Bilton & Sim, 1989, tid 17:48)

Det er spesielt siste del av sitatet som avslører at gruppens påvirkning og innflytelse hadde mye å si for hans handlinger. Han sier blant annet at han ikke visste han kunne begå slike handlinger, og at det var veldig lett å fortsette skytingen sammen med resten av gruppe medlemmene. En annen soldat fra massakren, Herbert Carter, har fortalt om lignende gruppekonformitet med: "Few members of Charlie Company protested that day. For the most

part, those who didn't like what was going on kept their thoughts to themselves" (Hersh, 1970, s 56). Både Simpson og Carter sine beretninger kan støttes med funnene Solomon Asch gjorde i sitt eksperiment. Flertallets standpunkt i en gruppe vil i veldig mange tilfeller føre til at resten av gruppemedlemmene endrer standpunkt til gruppens. Simpson og Carter fortsatte ildgivningen og de brutale handlingene mot befolkningen, som følge av tilhørigheten til gruppen. Dersom de sto imot risikerte man å bli utestengt fra resten av troppen og i kompaniet, og man ville ikke lenger bli akseptert.

Soldater deltok i massevoldtekter og drap av kvinner i landsbyen. En soldat beretter at han gjorde dette som følge av at resten av gruppen gjorde det. Han var redd for å bli stemplet som en feiging og fortsatte derfor med voldtekten og drapene. Soldatene gjorde bare det resten av troppen gjorde, og som troppen definerte som rett. Soldatene fryktet at de ville bli skutt, dersom de sa ifra om ugjerningene (Bourke, 1999, s 186).

På den andre siden kan det argumenteres for at gruppesamhold og gruppekonformitet ikke nødvendigvis var en årsak til soldatenes handlinger, da det fantes de som valgte å stå imot gruppens grusomme handlinger som følge av Calleys ordrer. I Asch sitt eksperiment var det ca. 25 % som ikke konformerte til det resten av gruppemedlemmene mente var riktig svar på oppgaven (Asch 1952 referert i Forsyth 2010). I My Lai-massakren var det også de som ikke lot seg gå under radaren, og valgte å stå imot troppens handlinger. Robert Maples og Harry Stanley var blant de som våget. I førstnevntes tilfelle sto han imot en direkte ordre fra Calley om "Maples, load your machine gun and shoot these people" (Hersh, 1970, s 63). Maples nektet og sto samtidig imot flertallet av gruppen han var en del av. Stanley gjorde som Maples:

'Lieutenant Calley ordered a certain people to shoot these people. And one of... An I refused. And he told me that he would have me courtmartailed when we got back to base camp. And I told him what was on my mind that time. And ordering me to shoot down innocent people, that's not an order – that's craziness to me, you know. And so I don't feel like I have to obey that.' (Bilton & Sim, 1989, tid 33:04)

Vi ser av begge tilfellene to soldater som bryter med gruppesamholdet og gruppekonformiteten. Selv om mange av soldatene under massakren egentlig forstod at det de gjorde var galt, var det de færreste som våget å stå imot. Maples og Stanley er to eksempler på at ikke alle konformerte til gruppen i My Lai-massakren. Å peke på grunner til at akkurat

Maples, Stanley og ytterst få andre maktet å stå imot ordren fra Calley og presset fra gruppen, er vanskelig å si. Det samme kan sies om mindretallet som sto imot gruppekonformiteten i Aschs eksperiment. Antageligvis er dette veldig subjektivt og har med en persons personlighet for å kunne klare å stå imot et slikt press. Dette blir dog en for stor og omfattende problemstilling som vil gå utenfor rammene av denne oppgaven, og derav ikke bli behandlet videre.

4.2.1.1 Delkonklusjon

Vi ser at samholdet i gruppa var av stor betydning for hvordan soldatene handlet i My Lai-massakren. Likeså var gruppekonformiteten blant soldatene under Calleys kommando en vesentlig faktor til at soldatene fortsatte skyting og drap på befolkningen. I Asch og Sherif sine funn viste det seg at det var veldig lett å konformere til gruppens normer og verdier. Det samme så vi i My Lai, fordi soldatene var redd for å gå imot gruppen. Soldatene fryktet en virkelighet hvor de ikke lenger var akseptert av resten av gruppe medlemmene.

Konsekvensene var store, da man risikerte å stå alene og ikke lenger være ”en av gutta”. Det endte med at det var gruppen som definerte rett og galt, og soldatene føyet seg etter dette.

Etiske vurderinger og moralske dilemmaer ble lagt til side for å oppfylle gruppens forventninger.

4.2.2 Lydighet til autoriteter

‘The understanding of the order that was given, was to kill everybody in the village’

- Kenneth Hodges, sersjant under My Lai-massakren (Bilton & Sim, 1989, tid 10:07)

Den andre faktoren som kan være årsak til at soldatene begikk de forferdelige handlingene de gjorde i My Lai-massakren, er lydighet til autoriteter. Å adlyde ordre fra sin overordnede er noe alle soldater blir opplært til å gjøre. Soldatene under løytnant William Calleys kommando i My Lai-massakren var ikke noe unntak. Flesteparten av soldatene fra kompani Charlie hadde sin trening fra Fort Benning i USA. Soldaten Ronald Grzesik har fortalt om treningen de gjorde her og påsto at de overordnede nærmest hjernevasket soldatene som skulle trenes opp. Soldatene skulle ikke stille spørsmål, men bare følge ordre som ble gitt (Hersh, 1970, s 95).

Milgram gjorde i sin studie funn av hvor enkelt det kan være å få tilsynelatende normale mennesker til å begå kriminelle handlinger. Handlinger som det å straffe og skade andre

mennesker, noe de sannsynligvis aldri ville gjort ellers. Eksperimentet til Milgram foregikk under gitte rammer, men vi ser store likhetstrekk til hans funn i My Lai-massakren. Forsøkspersonene, de såkalte ”lærerne” i eksperimentet, var alle lydige mot sin autoritet i begynnelsen. Etter at eksperimentet var avsluttet så man at hele 65 % av forsøkspersonene hadde fulgt oppfordringene fra forsøkslederen, om å straffe ”eleven” helt til siste slutt (Milgram, 1974). Man så et klart flertall av de som fulgte ordre gitt av autoriteten. I My Lai-massakren var konteksten en helt annen, men ordrene ble i aller høyeste grad fulgt. Soldatene drepte ubevæpnede sivile i hopetall basert på ordre fra Calley:

‘You know what I want you to do with them.’ Ten minutes later – about 8:15 a.m. - he returned and asked: ‘Haven’t you get rid of them yet? I want them dead. (...)’ Meadlo followed orders: ‘We stood about ten to fifteen feet away from them and then he (Calley) started shooting them. I started to shoot them. So we went ahead and killed them. I used more than a whole clip – used four or five clips.’ (Hersh, 1970, s 50)

Meldingen fra Calley er krystallklar, og soldat Paul Meadlo og hans medsoldater bruker ikke lang tid på å følge ordren. På en annen side ser vi at Meadlo og hans medsoldater først gjennomfører ordren ved Calleys tilstedeværelse med dem. Løytnant Calley siteres på ”you know what I want you to do with them”, men det er først når Calley beordrer på nytt og begynner å skyte selv, at resten av soldatene følger ordren som er gitt. På lik linje som i Milgrams eksperiment var tilstedeværelsen av autoritetspersonen avgjørende for hvorvidt man utførte ordren eller ikke. Flere av forsøkspersonene nølte med å utføre elektriske straffestøt på ”elevene” jo lenger ut i Milgrams eksperiment de kom, men de stadige oppfordringene og makten forsøkslederen hadde påvirket dem til å fortsette.

Vi ser at det var vanskelig å stå imot ordre gitt i My Lai-massakren. Samme Meadlo har i et intervju i etterkant fortalt om en lignende hendelse hvor de drepte sivile i hopetall. Calley gir ordre om å dytte en rekke mennesker ned i en grøft. Etter noen sekunder begynner han å skyte på den samlede folkemengden, før Meadlo og resten av hans medsoldater melder seg på skytingen: ”(...) And so I began shooting them all. So did Mitchell, Calley... I guess I shot maybe twenty-five or twenty people in the ditch”. Av de drepte var det alt som kunne krype og gå – menn, kvinner, eldre, barn og til og med små spedbarn (Hersh, 1970, s 63).. Hvordan kunne soldatene følge en slik uetisk og forkastelig ordre? Vi ser at forpliktelsen til å adlyde og følge ordre fra sine overordnede styrte over deres fornuft. Dette støtter Milgrams funn ved at

vanlige mennesker egentlig ikke har til hensikt å skade andre, men kan allikevel gjøre det dersom de blir bedt eller beordret om det. Hendelsen med Calley og Meadlo støtter dette.

I begge eksemplene ovenfor er lydigheten til å følge ordrer fra sin autoritet avgjørende for soldatenes handlinger. I et intervju av en anonym soldat i etterkant av My Lai-massakren, får han spørsmål om hvorfor han skjøt og drepte menn, kvinner og barn med kaldt blod.

‘Why did I do it? Because I felt like I was ordered to do it, and it seemed like that, at the time I felt like I was doing the right thing, because, like I said, I lost buddies. I lost a damn good buddy, Bobby Wilson, and it was on my conscience. So, after I done it, I felt good, but later on that day, it was getting to me.’ (Mike Wallace 1969 referert i Milgram 1974, s 202)

Soldaten svarer med å skylde noe på tapet av hans gode venn og soldat, men hovedbegrunnelsen ligger i at han ble beordret til å drepe. Det ser altså ut til at det var lettere å drepe sivile enn å stå imot ordre fra sjefen. Dette ser man i Milgrams eksperiment også, da flertallet av forsøkspersonene fulgte oppfordringene til forsøkslederen om å straffe ”elevene” med verre og verre elektriske støt. Dette viser, som i Meadlo sitt eksempel, at lydighet til autoriteter bidro sterkt til at soldatene gjorde som de gjorde i massakren.

Funnene fra Milgrams eksperiment er lett å sammenligne med det soldatene gjorde i My Lai-massakren. Likevel er det forskjeller i forhold til det å adlyde ordre under My Lai, da konsekvensene ved ordrenekt var vesentlig større enn i Milgrams eksperiment. Eksperimentet ble gjennomført i to trygge og rolige rom, med forsøksleder og ”læreren” i det ene og ”eleven” i det andre. ”Lærerne” kunne gi seg når som helst og det fikk ingen konsekvenser, annet enn at eksperimentet stoppet. I My Lai derimot sto soldatene opp mot en leder som beordret dem til å drepe. Tanken på å unnlate å følge ordre streifet ikke tanken til de aller fleste en gang. Sersjant Kenneth Hodges har fortalt i et intervju om konsekvensene ved ordrenekt: ”As a professional soldier I have been told to carrying out the orders. And in no time it ever hit my mind to disobey or to refuse to carry out an order”. På spørsmål om hva konsekvensene ville vært dersom noen hadde nektet å skyte og å følge ordre, svarte han at soldatene risikerte å bli stilt for krigsrett i etterkant eller i verste fall bli skutt og drept der og da av sine egne (Bilton & Sim, 1989, tid 30:20). Presset for å adlyde ordre fra Calley var derfor enormt. Det var kun de færreste som tok til fornuft og forstod alvoret som pågikk under massakren. Soldatene Harry Stanley og Michael Bernhardt var blant de få som tok til orde for

å stå imot de uetiske og forkastelige ordrene fra løyntant William Calley (Bilton & Sim, 1989).

4.2.2.1 Delkonklusjon

Lydighet til autoriteter kan definitivt anses som en årsak til at soldatene begikk sine grusomme handlinger i My Lai-massakren. Flere eksempler viser til at nærværet av en autoritetsperson har mye å si for om man adlyder og følger ordre. Det trenger ikke nødvendigvis å være sånn, men det var tydelig at Calley hadde stor betydning for om soldatene fulgte ordre om å drepe eller ei. På forhånd kan man tenke seg til at det kun er gale og ubarmhjertige personer som kan begå slik tortur og drap, som soldatene gjorde under massakren. Milgrams funn viser at helt vanlige mennesker kan skade andre mennesker, bare de blir oppfordret til det av en autoritetsperson. Soldatene i My Lai-massakren var i bunn og grunn helt vanlige mennesker. Dessverre var frykten for å unngå å følge ordre større, enn fornuften til å stoppe skytingen og drapene av sivile.

4.2.3 Dehumanisering

‘A human being becomes so unimportant, and the idea of killing a VC is just commonplace now – just like a job’

- Soldat Richard Marks (Bourke, 1999, s 58)

Dehumanisering er den tredje og siste faktoren i denne oppgaven som drøftes hvorvidt kan være en årsak til at soldatene gjorde som de gjorde i My Lai-massakren. En av få overlevende vietnamesere fra massakren, kvinnen Pham Thi Tuan, har i et intervju i etterkant fortalt om en dehumaniseringsmentalitet hos amerikanerne mellom skytingen. Amerikanerne jaget sammen folk, ba dem sette seg ned og for så å reise seg igjen. Deretter ble de sivile samlet og dyttet ned i grøfter, hvor de regelrett ble slaktet levende (Bilton & Sim, 1989, tid 12:58). Eksempler på dette har amerikanske soldater selv innrømmet i etterkant, blant dem soldaten Herbert Carter om skyting av en ubevæpnet og sårbar gammel mann:

‘(...) I was the one that threw him into the well. We tried to make him talk and he wouldn’t. After we tried, I picked him up and threw him in the well – then Lieutenant

Calley blew his brains out. I started to shoot him myself” he added. I just said: ‘The hell with his tramp – you know what I mean. He was a VC.’ (Hersh, 1970, s 33)

Vi ser at lydighet til Calley står sentralt på hvorfor han velger å skyte, men når det er sagt ser vi også at han begrunner med at mannen var en ”vietconger”. Bakgrunnen for angrepet på My Lai 16.mars 1968 var at amerikansk etterretning anså landsbyen som et tilholdssted for Vietcong. Dette stemte ikke, men Carter behandler den gamle mannen som en ”vietconger”, og bruker dette som belegg på hvorfor han skulle drepes.

Eksperimentet til Zimbardo minner mye om det vi så i massakren, da spesielt med hvordan soldatene samlet de sivile ned i grøfter, for deretter å skyte og drepe dem. I eksperimentet ble fangene plassert i små og trange celler, og ble ydmyket av fangevokterne. Fysisk vold var ikke lov, ergo var det ingen som ble skutt på, men vi ser allikevel store likhetstrekk til soldatene i My Lai. Soldatene brukte dehumanisering som en mekanisme for å rettferdiggjøre drapene, slik Herbert C. Kelman definerer det (1973, s 48).

Soldaten James Bergthold gir et godt bilde på at dehumanisering av befolkningen i My Lai foregikk. Han siteres på følgende etter et drap av en gammel mann: ”He was going to die anyway, so I figured I might as well kill him”. Det neste som skjer er at han sikter med geværet sitt på hodet til mannen og trekker av (Hersh, 1970, s 73). En uspiselig handling som Bergthold dekker over med at han hadde kommet til å dø uansett. Dette vitner om Nick Haslams (2006) beskrivelse av mekanisk dehumanisering, hvor Bergthold i dette tilfellet fratrar den vietnamesiske mannens identitet og fremstår som totalt likegyldig til drapet.

En mer animalistisk dehumanisering ser vi et eksempel på ved sersjant Scott Camil, som brukte dehumanisering som belegg for at han lettere kunne ta livet av de sivile:

‘It wasn’t like they were humans. We were conditioned to believe that this was for the good of the nation, the good of our own country, and anything we did was okay. And when you shot someone you didn’t think you were shooting at a human. They were gook or a Commie and it was okay.’ (Bourke, 1999, s 193)

Ord som “gook” og “commie” var gjennomgående beskrivelser av fienden og befolkningen ellers i Vietnam. Camil sier at ved bruk av slike ord skjøt de ikke på mennesker, men på dyr, insekter og andre arter som var av lavere rang enn mennesker. En slik animalistisk

dehumanisering medførte at amerikanerne anså seg som gode mennesker. Som Camil selv siteres på kjempet de for sitt land, som kan anses som en mulig legalisering av drapene. Vietnameserne på den andre siden ble kraftig sett ned på.

Som vi ser av tv-dokumentaren til Bilton & Sim (1989) var voldtekter, knivstikking, skjæring av tunger, ører og nese samt skuddbyger i skrittet groteske handlinger som fant sted under massakren, slik blant annet soldaten Varnardo Simpson innrømmet å ha vært med på. Amerikanerne gikk fullstendig amok og brant ned hus og dyr. Menneskene ble sett på som ikke-levende objekter som på de verst tenkelige mulige måter skulle tortureres og drept, noe som vitner om en sterk dehumanisering.

Den pensjonerte amerikanske generalen William Peers, ledet etterforskningen av My Lai-massakren fra 1979, og kom opp med flere punkter som gikk galt under massakren. I hans rapport var dehumanisering en av de mest sentrale faktorene som årsak til at det gikk som det gikk i My Lai.

The most disturbing factor we encountered was the low regard in which some of the men held the Vietnamese. (...) This attitude appeared to have been particularly strong in Charlie Company, some of whose men viewed the Vietnamese with contempt, considering them subhuman, on the level of dogs. (Peers, 1979, s 230)

William Peers peker på at soldatene i kompani Charlie så på vietnameserne i My Lai som mindreverdige mennesker. Soldatene blir anklaget for å ha behandlet sivilbefolkningen som hunder. Peers konklusjon er en sterk indikator på at dehumanisering var en årsak til at soldatene gjorde som de gjorde under massakren.

4.2.3.1 Delkonklusjon

Det finnes mange eksempler og tegn til at de amerikanske soldatene dehumaniserte de vietnamesiske innbyggerne under massakren på landsbyen My Lai. Dehumanisering var en sentral årsak til at mange soldater maktet å drepe sivile mennesker i hopetall. Både animalistisk og mekanisk dehumanisering som Haslam beskriver fant sted. Soldatene brukte dehumanisering som en rettferdiggjøring for sine drap, og var således et viktig redskap til at de kunne begå sine krigshandlinger. De så på vietnameserne som mindreverdige enn dem selv, de opptrådte likegyldige ovenfor dem og fratok dessuten deres identitet som mennesker.

5 KONKLUSJON

I My Lai-massakren 16.mars 1968 ble opptil 500 mennesker regelrett slaktet og myrdet innen et tidsrom på drøye fire timer. Måten de ble drept på går tidvis langt utover det vi kan kalle for god moral og etikk. Denne oppgaven har derfor sett på tre mulige årsaker til at soldatene gjorde som de gjorde i massakren. Disse er (1) gruppesamhold og gruppekonformitet, (2) lydighet til autoriteter og (3) dehumanisering.

Aschs og Sherifs eksperimenter viser at det er veldig lett å konformere til en gruppes verdier og normer. Soldatene i kompani Charlie hadde et sterkt bånd og samhold dem i mellom. Dette bidro også til at de soldatene som var usikre eller ikke turte å stå imot ordrene fra Calley, konformerte til gruppen i frykt for å stå utenfor. I My Lai hadde soldatene bare hverandre å være sammen med. Alternativet var å stå utenfor og miste tillit og aksept fra gruppen. I tillegg risikerte soldatene sitt eget liv, dersom de sto imot ordre og ikke fulgte resten av gruppen. Vi ser av eksemplene i oppgaven at det var veldig enkelt å konformere til gruppen. Som i Asch sitt eksperiment, var det gruppen - enten det var gjengen, laget eller troppen - som definerte hva som var rett og galt. Det var bare de færreste som turte å stå imot gruppepresset og makten gruppen som helhet hadde. Gruppesamholdet og gruppekonformiteten kan derfor anses som en sterk årsak for soldatenes grusomme handlinger i My Lai-massakren.

Den overordnede makten som særlig løytnant William Calley bar med seg inn i massakren, hadde stor påvirkning og innflytelse på soldatene som var under hans kommando. Under massakren var nærværet av en autoritetsperson av avgjørende betydning for om soldatene fulgte ordre om å skyte eller ei. Soldatene i kompani Charlie var selektert på forhånd og var helt vanlige mennesker. Milgram fant derimot at også helt vanlige mennesker kan skade andre fysisk, bare de blir bedt om det eller beordret til det. Dette støtter opp under det som skjedde i massakren. De vanlige soldatene deltok i massevoldtekter, groteske drap og ellers forferdelige voldshandlinger mot sivilbefolkningen i My Lai. Sammen med samholdet i gruppen og gruppekonformiteten som oppstod, bidro det å være lydige til sin autoritet av stor betydning for om soldatene skjøt og drepte eller ikke. Lydigheten til autoriteter seiret over sunn fornuft, etikk og moral.

Soldatene brukte dehumanisering som et middel for å rettferdiggjøre drapene de gjorde. Både det Haslam beskriver som animalistisk og mekanisk dehumanisering, foregikk blant de

amerikanske soldatene ovenfor sivilbefolkningen. For å kunne begå deres groteske handlinger, var dehumanisering viktig. Ikke minst psykologisk ettersom de var nødt til å gå videre mens massakren pågikk. Vi ser flere likhetstrekk til funnene Zimbardo gjorde i sitt Stanford Prison Experiment om dehumanisering. Dehumanisering kan derfor utvilsomt sies å være bakenforliggende årsak til at soldatene handlet som de gjorde under massakren.

Denne oppgaven er et forsøk på å forstå og forklare soldatenes handlinger, etter bedømmelse av de forklaringene som er gitt av soldatene selv samt andre kilder. Basert på dette kan det konkluderes med at faktorene (1) gruppesamhold og gruppekonformitet, (2) lydighet til autoriteter og (3) dehumanisering, alle var viktige årsaker til at soldatene gikk fra å være vanlige soldater til å bli masse-mordere i My Lai-massakren.

6 KILDELISTE

Bøker:

- Arnulf, Jan Ketil. (2012). *Hva er ledelse?*. 3. oppl. 2013. Oslo. Universitetsforlaget.
- Asch, Solomon Eliot. (1952). *Social Psychology*. USA. New York. Prentice Hall, Inc.
- Bourke, Joanna. (1999). *An Intimate History of Killing: Face to Face Killing in 20th Century Warfare*. UK. London. Granta Publications.
- Eid, Jarle og Johnsen, Bjørn Helge. (2006). *Operativ psykologi*. 2.utgave. Bergen. Fagbokforlaget
- Forsyth, Donelson R. (2010). *Group Dynamics*. 5th edition. USA. Wadsworth, Cengage Learning
- Glerup, Jørgen. (2004). *Viden(skabs)teori*. I: N. B. Hansen & J. Glerup (Eds.), *Videnteorier, profesjonsutdanning og profesjonsforskning* (s. 83-118). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Grossman, Dave. (2009). *On Killing. The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*. Revised edition. USA. Back Bay Books
- Hersh, Seymour. (1970). *My Lai 4. A Report on the Massacre and its Aftermath*. USA. New York. Random House.
- Høiback, Harald. (2012). *Hva er militærteori?*. I Høiback, Harald og Ydstebø, Palle. *Krigens vitenskap – en innføring i militærteori*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Jacobsen, Dag Ingvar. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 2.utgave. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johannesen, Asbjørn, Tuft, Per Arne & Christoffersen, Line. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4 utgave, 4. opplag. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Kaufmann, Astrid og Kaufmann, Geir. (2009). *Psykologi i organisasjon og ledelse*. 4.utgave. Bergen. Fagbokforlaget

Keen, Sam. (1986). *Faces of the Enemy: Reflections of the Hostile Imagination*. 1st ed. USA. Harper and Row Publishers.

Milgram, Stanley. (1974). *Obedience to Authority, An Experimental View*. New York. Harper & Row.

Peers, Lieutenant-General William. (1979). *The My Lai Inquiry*. 1st ed. W.W. Norton & Company. USA: New York. UK: London.

Rønnfeldt, Carsten. (2005). *Virkelighetssyn. I: Krigsskolen. Konsept for læring og utvikling ved Krigsskolen*. Oslo: Krigsskolen. s 37-48.

Shalit, Ben. (1988). *The Psychology of Conflict and Combat*. 1st ed. USA. New York. Praeger Publishers.

Weber, Max. Roth, Guenther and Wittich, Claus (Eds.). (1978). *Economy and society: an outline of interpretive sociology*. Vol 1. Berkeley, CA: University of California Press.

Welzer, Harald. (2013). *Gjerningsmenn. Hvordan helt vanlige mennesker blir masse mordere*. 1. utg, 1. oppl. Norsk utgave. Oslo. Forlaget Press.

Zimbardo, Phillip. (2007). *The Lucifer Effect, how good people turn evil*. UK. Random House Group company.

TV-dokumentar:

Bilton, Michael & Sim, Kevin. (1989). *My Lai-massakren 22 år etter*. TV-dokumentar gjengitt av NRK. Yorkshire Television.

Vitenskapelige artikler (peer-reviewed):

Haslam, Nick. 2006. *Dehumanization: A Integrative Review*. Personality and Social Psychology Review Vol. 10. Side 252-264.

Kelman, Herbert C. 1973. *Violence without Morale Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizers*. Journal of Social Issues. Vol. 29, number 4.

Annen litteratur:

Krigsskolen. 2009. *Krigsskolens formelle krav til oppgaveskriving*. Oslo: Krigsskolen.

Oppgaver:

Krogdahl, Per. 2011. *Påvirkning og innflytelse i organisasjoner*. Masteroppgave.

Handelshøyskolen BI Oslo.

Andersen, Pernille Thagaard; Caldwell, Kirsten Elizabeth; Christensen, Ida Lindebjerg;

Eigminaité, Justé; Hansen, Grace Elizabeth; Kjeldsen, Niels Philip; Kjær, Anna Sofia;

Bedard-Petersen, Alexis Joachim; Hansen, Mikkel Bernt. 2007. *Why My Lai?*.

Semesteroppgave. Roskilde University. Danmark.

Internett:

Fort Benning. <http://www.army.mil/info/organization/benning>. (Hentet 25.11.13)

Store Norske Leksikon. 2005-2007. Om soldat. <http://snl.no/soldat>. (Hentet 05.11.2013)

Store Norske Leksikon. 2005-2007. Om masseorder. <http://snl.no/massemorder>. (Hentet 05.11.2013)